

De Aanslag- Harry Mulisch

Paweł I. Patoń

Calvijn Business School

December 1, 2020

Harry Mulisch

Pantheon

1^e druk MCMLXXXII, De Bezige Bij

185 bladzijden

Inleiding

De Aanslag is een roman uit 1982 van de Nederlandse auteur Harry Mulisch. Het beslaat 35 jaar uit het leven van de enige overlevende van een nacht in Haarlem tijdens de Tweede Wereldoorlog, toen de nazi-bezettingstroepen, nadat ze een vermoorde Nederlandse collaborateur hadden aangetroffen, wraak namen door de familie te vermoorden voor wiens huis het lichaam werd gevonden.

Trefwoorden: Oorlogsroman,

De plot:

De roman bestaat uit een korte proloog en vijf "afleveringen" uit 1945, 1952, 1956, 1966 en 1981.

De twaalfjarige Anton Steenwijk woont in januari 1945 met zijn ouders en oudere broer aan de rand van Haarlem onder nazi-bezetting. Op een avond horen ze shots en ontdekken ze dat Fake Ploeg, een prominente Nederlandse collaborateur, is neergeschoten. Ze kijken toe terwijl hun burens, de Kortewegs, het lichaam van Fake die voor hun huis lag, verplaatsen voor het huis van de Steenwijks. In de chaotische uren die volgen, wordt Anton's familie vermoord en hun huis in brand gestoken, terwijl hij een nacht doorbrengt in een donkere politiecel in Heemstede en wordt getroost door een ongezien jonge vrouwelijke gevangene. Terwijl de nazi-autoriteiten hem naar Amsterdam vervoeren, sterft een Duitse soldaat die hem probeert te beschermen wanneer het konvooi vanuit de lucht wordt aangevallen.

In de decennia die volgen, wordt Anton een anesthesist, trouwt tweemaal en krijgt bij elk van zijn vrouwen een kind. Hij leeft met zijn onderdrukte herinneringen en beperkt begrip van de gebeurtenissen die zijn gezin verwoestten, onzeker over de motivaties van anderen die avond en onderdrukt elk instinct om meer te ontdekken over de manier waarop de gebeurtenissen zich ontvouwen, hoewel wat hij weet onvolledig is en meer raadsels biedt dan oplossingen. Hij leert meer details door een reeks toevallige ontmoetingen, niet door op zoek te gaan naar getuigen en overlevenden. Slechts af en toe overweldigen zijn emoties hem. Hij weegt motivaties en onbedoelde gevolgen af, de morele oordelen en de risico's die hij neemt, de acties die hij en zijn broer en ouders ondernamen of nalaten. Antons ontdekkingen vinden plaats tegen de achtergrond van de opkomst van de Nederlandse samenleving uit de oorlog, de ontwikkeling van nieuwe politieke afstemmingen in verband met de Koude Oorlog, de Provo-beweging en een enorme antinucleaire demonstratie.

In 1952 keert hij voor het eerst terug naar Haarlem om een feest bij te wonen. Hij bezoekt zijn oude burens, de Beumers, en vervolgens het monument ter ere van zijn ouders en 29 anderen die dezelfde nacht stierven als vergelding voor de moord op Fake. Een paar jaar later komt hij toevallig een oude schoolgenoot tegen, de zoon van Fake Ploeg die de naam van zijn vader draagt. Fake vergelijkt wie hij nu is in tegenstelling tot Anton: Anton een wees en Fake de zoon van een collaborateur wiens moeder schoonmaakster werd om haar kinderen te onderhouden “We zitten in dezelfde klas, je ouders zijn neergeschoten, maar je doet de hele tijd medische studies. Terwijl mijn vader werd neergeschoten en ik boilers repareer.” Fake verdedigt zijn vader als een anticommunist en wijt de dood van de Steenwijks aan de communistische verzetsstrijders die wisten dat er represailles zouden volgen na de moord op zijn vader. Anton verwerpt zijn logica: “Je vader werd met voorbedachten rade door de communisten vermoord omdat ze besloten dat het essentieel was, maar mijn familie werd zinloos afgeslacht door fascistten, van wie je vader er een was.” Waarop Fake antwoord: “Terwijl je huis in vlammen opgaat, kregen we het nieuws dat onze vader dood was... Ik heb gedacht aan wat je hebt meegemaakt; heb je ooit hetzelfde voor mij gedaan?”

In 1966 is Anton een begrafenis bij van een oudere man, een zakenpartner van zijn schoonvader. Terwijl hij babbelt na de dienst, omdat er veel oude verzetsleden debatteren over de huidige politiek, hoort Anton iemand die een verzetsactie vertelt en realiseert hij zich dat het onderwerp de moord op Ploeg is. Hij spreekt uitvoerig met deze man, Cor Takes, een van degenen voor wie de strijd tegen het fascisme nog springlevend is, die zich verzet tegen het pendelen van de straffen van collaborateurs alleen omdat ze oud en zwak zijn geworden. Anton leert meer details over hoe de moord op Ploeg was gepland en uitgevoerd, evenals de waarschijnlijke identiteit van de vrouw die hem die nacht troostte. Hij deelt wat hij weet met Takes, wiens eigen kennis van die avond net zo veel gaten heeft als die van Anton.

Eindelijk, in 1981, als Anton binnenkort een grootvader wordt, ontmoet hij een van de burens die het lichaam van Ploeg voor het huis van zijn familie heeft verplaatst. Hij leert waarom de Kortewegs naar buiten renden om het lichaam te verplaatsen en waarom ze het naar de Steenwijks verplaatsten, en niet ergens anders. De ene reden is absurd en de andere is vrijwel zeker de beste morele keuze op basis van wat de Kortewegs die nacht wisten.

Harry Mulisch

Harry Mulisch was een Nederlandse schrijver, met Oosterrijk-Hongaarse en Duits-Joodse familiewortels. Hij groeide op tijdens de Tweede Wereldoorlog, Hij schreef meer dan tachtig romans, toneelstukken, essays, gedichten en filosofische reflecties. Samen met Willem Frederik Hermans en Gerard Reve wordt Mulisch beschouwd als een van de "Grote Drie" van de Nederlandse naoorlogse literatuur. Mulisch stierf in 2010 aan kanker. Zijn overlijden vond plaats in zijn huis in Amsterdam en zijn gezin was toen bij hem. Mark Rutte omschreef zijn dood als "een verlies voor de Nederlandse literatuur en voor Nederland".

Titelverklaring

De titel “De aanslag” omschrijft wat er in de eerste paar bladzijdes gebeurt; de aanslag op Fake Ploeg. De aanslag op hem verandert het leven van velen, maar vooral die van Anton. Het hele verhaal draait zich om dit gebeurtenis.

Mening

Ik vond het een prachtig boek, omdat ik zelf van oorlogsboeken ben. Ten eerste was het een heel interessant verhaal, en de manier hoe het is geschreven ook. Het is namelijk in stukken verdeelt met lange tijdsprongen tussen in, maar blijft heel goed vloeien en trekt je echt in. Er is ook een goede reden waarom ik het einde niet hebt verklapt, en ik raad het zeker wel aan om het te lezen, alleen voor het einde zelf. Het was een bitterzoet einde, met een hele komische streep tussen in, waardoor het een hele vreedzame einde heeft. Ook laat het zien dat als het van een ander perspectief was, we als lezer een hele ander mening over sommige personages in dit verhaal zouden hebben.